

פרשת שמות

(יב) וכאשר יענו אתו בן ירבה וגו'. מה יערב נעימות הכתוב על פי מה שקמב בזהר (ח"ב צ"ה:) בפסוק (קהלת ח) עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, כי באמצעות הענוי והצרות מתברר בחינת הטוב מהרע ותסמוך אל חלק הטוב ותתברר בחינת הרע מחלק הטוב ותסמוך אל בחינת הרע, וכי פרטים אלו רמוזים באמרו לרע לו והוא עצמו שאמר הכתוב וכאשר יענו אתו בן כשעור הענוי היו מוציאים ומבדרים חלק הטוב ומתברר חלק הטוב וכן יפרץ. או ירמו וכן יפרץ שהיה גפרץ ממנו חלק הרע שהיה דבוק בו, והוא הצרוף אשר צרף ה' אותם בכור הברזל במצרים. וכפי פשט הכתוב ירצה כי כשהיו המצרים מרבים לענות היה ה' מרבה את ישראל כדי שיהיו נעזרים על העבודה והיה נותן בהם כח, והוא אמרו בן ירבה לשעור אשר יספיקו העובדים בעבודה וגם ה' נותן בהם כח לשעור אשר יתמעט מכחם מהענוי. וכשראו המצרים בן היו מעבדים אותם בפרך בתרגומו בקשיו:

10

20

פרק ב

עוד יכון הכתוב באמרו כל נפש וגו' ויוסף וגו' לומר כי כללות ענפים אלו כלם שוים לטובה באין הברדל ביניהם כלם צדיקים כלם חכמים כלם בלב שלם זה על זה וכאלו כלם נפש אחת, והודיע חדוש ורבותא גדולה היא לצד יוסף שהיה במצרים ומן הטבע יהיה משתנה מהשואת האחים בין לצד האחיה כי לא יתכן שיהיה שוה ברצון בהשואת כלם לצד מה שעשו לו שמכרוהו ונתאכזרו עליו ואיך לא יהיה קצת שנוי בינו לבין כלם, בין לצד הצדקות כי היה נתון בכור הטמאה והאחים היו בארץ נענע ומסוככים באילן הוא יצקב אביהם, ועל כל פנים ישתנה קצת, ואף על פי כן מודיע הכתוב כי שוה הוא להם ונקנס במספר הע' וכהשואת כלם יחד לקרא נפש אחת בין לפרט האהבה והאחיה הנכונה בין לענין הצדקות וטהרת הנפש שלא נדבק בו מתחלואי הנפש הגם היותו במצרים. וענין מה שכתבתי בפסוק (ויגש מ"ו ל') אמותה הפעם וגו':

10

20

עוד אפשר שהרגשתה בשכינה היתה לצד שקשננעה בו פרתה ממנה צרעת (ש"ר פ' א) אמרה אין זה אלא בן אלהי. ואולי שרמז פריחת הצרעת באמרו ותראהו את הילד פי ותראהו להאמור בסמוך בכח דכתיב לרחץ וזרון בשנה בכח וכשפתחה התכה ותראהו לבשרה, את הילד פי כשננעה בילד והנה נער פי חזר להיות כבשר נער קטן על דרך מה שאמר הכתוב בנעמן (מ"ב ה') וישב בשרו כבשר נער קטן:

ותחבול עליו. לפי מה שפרשנו כי נתפונה מתחלה ובראשונה להציל הילד טעם התמלה חדשה לא להצילו מהיאור אלא יגיד הכתוב שבקשה להניקו, והעד מה שאמר בסמוך ותאמר אחתו וגו' האלף וקראתי וגו' ואמרו ז"ל (סוטה יב:) שהחזירנו על מיניקות גויות וכי:

10

6

(כה) וירא וגו' וידע וגו'. פי אחר שצעקו ועלתה צעקתם זכר ה' ברית האבות וזה היה סבה לפנות להם ולראות אותם, כי ראית ה' במצטער תועיל להסרת הצער כי הוא רחמן מלא רחמים ורחמיו על כל מעשיו, והוא אמרו וידע וגו' בלע"ז אפיאד"ו. ותמצא כי בעת כעסו יסתיר פניו, והוא אמרו (דברים ל"א) ואנכי הסתר אסתיר וגו'. עוד ירצה באמרו וידע דברים נסתרים שהרעו:

5

3

ו) ותראהו את הילד וגו'. צריך לדעת אמרו ותראהו וגו' שהיה לו לומר ותרא וגו'. ונראה שנתפנו לומר שידעה שהתכה היא מהילדים המשלכים היאורה ונתפונה להצילו וכמו שפרשנו בפסוק ותשלח את אמתה, והוא אמרו ותפתח ותראהו להילד שנתפונה להציל, ואם היה אמר הכתוב ותראה ילד יהיה המשמעות כי ראתה מה שלא חשבה בן והבן. ורז"ל דרשו (סוטה י"ב:) ותראהו ראתה שכינה עמו, והוא דרך דרש. וצריך לומר שלא הכירה השכינה היא, כי מנין ידעה השכינה מבית אביה ואבי אביה, אלא שראתה עמו אור גדול, וה' עשה בן כדי שתגדל מעלת הילד בעיניה. גם לטעם שדרשו ז"ל (זהר ח"ב י"ב:) בכתוב והנה נער בוכה שרמז על ישראל שהיו בוכים בגלות, לזה ויגל ה' את עיניה להראותה האור הסומך למשה.

5

(כג) מן העבודה. פי לא שצעקו לאל שיושיעם אלא צעקו מן הצער באדם הצועק מכאבו. ומודיע הכתוב כי אותה צעקה עלתה לפני ה', והוא אמרו שועתם וגו' מן העבודה פי מצער העבודה וישמע ה' את נאקתם פרוש הרמת קול באבם.

7

פי' כ

8

(ח) ואמר להצילו ולהעלתו וגו'. טעם אומר
ואמר, כי לפי ערך גדלת אל עליון
אינו מכבודו לעשות כל הנעשה שיבואו דבריו
לאדם נבל כפרעה ולומר אליו דברים משמו,
ומה גם כשיגיע למדרגת מאון עד הגיעו לומר
(לקמן ה' ב') מי ה' ח"ו, וצא ולמד מה שדרשו
ברבות בפתיחת איכה (פתיחתא י"ד) בפסוק
(משלי כ"ט) איש חכם נשפט את איש אָויל
שפט לא אָמר אלא נשפט וכו' יעין שם
דבריהם, לזה אָמר ה' ואמר הסכים על מעוט
כבודו ככבוד לצד הצלת ישראל כאומר
להצילו. וכונת הצלה זו היא שיהצילו מעכשו
מהעניי ומהשעבוד, והוא אומר מיד מצרים
המשעבדים בהם. ואומר ולהעלתו מן הארץ
פי' כשיגיע זמן הגאולה מכאן עד י"ב חדש
אעלה אותו מן הארץ וגו' לבל יתעכב שם
עוד אפלו בלא ענוי. וטעם שלא העלה אותם
תכף ומיד, הוא לצד שיעדין לא הגיע זמן
הגאולה אשר קצב ה'. וכנה נחה דעתי
בחקירה אחת למה האריך ה' י"ב חדש
במכות המצרים, ורז"ל (שמו"ר פ"ט) מהם
אָמרו שהמכה היתה משמשת ג' שבועות
וההתראה שבוע אחת ומהם אָמרו להפך,
ולמה יאחר ה' הגאולה והיה לו להביא
המכות זו אחר זו ונגאלם מיד ותספיק
ההתראה ביום אחד או בשעה אחת כדין
התראת ישראל שאין צריך בה זמן ומכל שכן
אמות העולם שאינן צריכין התראה. גם למה
לא הספיק התראה אחת על כל המכות, אלא
לצד שיעדין לא הגיע הזמן היה ה' מלביש
הזמן ההוא להשביעם מרורות ביני ביני עד

10

20

30

שהגיע הזמן. ונגאלם מיד בלא שום עכוב. ואם
תאמר ומה בכך אם היה ה' גואל אותם קדם
זמן זה. עוד למה ה' הוציאם בזבולא
בתרייתא בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו
גלפדים עד שהצריך למהר ולא יכלו
להתמהמה והיה לו להוציאם בזמן מרנח.
הנה למה שקדם לנו כי עקר הגלות הוא
לברר הניצוצות שנטמאו בני שערי טמאה
וכמו שצינתי דבר זה כמה פעמים בזה ינות
דעת בבי' השאלות כי אם היה מוציאם קדם
זה היו מפסידים ברור החלק ההוא, ותדע
שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה
שנתחס בשם עמו השגת מ"ט שערי בינה,
וטעם שלא השיג שער החמשים הוא לצד
שאין המשג אלא בהשתדלות המשיג ולצד
שישראל לא נכנסו בני שערי טמאה לברר
אותו לא השיגו בחינת הקדש שפנגדו,
והכטחנו כי לעתיד לבוא ישפיע בנו אל עליון
תורת חיים שבשער החמשים והשגתו הוא
באמצעות הגליות ובפרט גלות האחרון אנו
משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל
במצרים בברור שער ה', לצד שלא היו בני
תורה מה שאין בן דורות האחרונים באמצעות
תורתם ישיגו לפגס לשער ה' ולהוציא בלעו
מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטמאה. ומעתה
כל שהיה ה' מוציא ישראל קדם זמן כל שהוא
היו ממעטים הברור והיו מתמעטים במשג
ולזה הוציאם בנקדה האחרונה של מ"ט וקדם
שיכנסו לשער ה', והוא אומרם ז"ל ונגאלם
מיד. (פסחים פ"י מ"ה לגי' הרמב"ם) :

10

20

30

9

10

(ט) ועתה הנה צעקת וגו'. צריך לדקדק למה
כפל האמור שפבר אָמר ואת
צעקתם וגו'. עוד דקדוק אומר ועתה, עוד
אומר הנה, עוד אומר באה אלי כי לא היה
צריך לומר אלי, עוד אומר וגם ראיתי שפבר
אָמר זה למעלה. ונראה כי מודיעו ה' למשה
כי אז בעודו מדבר עמו באה צעקת בני
ישראל מחדש, ולזה דקדק לומר ועתה וגם
אָמר הנה כמראה לומר הנה הוא לפני. ואָמר
באה אלי לצד שיש הדרגות בתפלות המגשות
לפני הנעטר יש מהם שמביאין אותם משרתי
עליון ומגישים אותם לפניו יתברך. ויש מהם

10

שהם מעלים שיש בהם כח שאין צריכין
אמצעי להגיעם לפני הבורא אלא הם מעצמם
נגשים לפניו, לזה אָמר באה אלי פי' בלא
אמצעי. ואומר וגם ראיתי את הלחץ לפי
דברי הנבא (בהגדה) שאמר זה הדחק הוא פרט
שלא נרשם בדברי ה' הקודמים לזה הצריך ה'
לאומר. ונתפנן באומר ראיתי להגדיל מדורת
חפץ הפדיוס, וכמו שפירשתי בפסוק (בי"ח) וידע
אלהים. והכונה בהודעת כל זה לומר ועתה
לכה וגו' פי' תכף ומיד בלי שום עכוב לצד
הדחק אשר הם נדחקים אין להמתין שום זמן:

10